

Kvinnohistorier

Kvinnor i svensk historisk forskning

HELENA BERGMAN*

Södertörns högskola

EMMA SEVERINSSON**

Lunds universitet

I år är det 100 år sedan kvinnor för första gången var röstberättigade och valbara i ett svenskt riksdagsval, en kvinnopolitisk milstolpe i Sveriges historia. *Historisk tidskrifts* temanummer 2021 handlar om kvinnor som kategori, både historiskt och i nutida historieforskning. Mot fonden av demokratijubileet lyfter temanumret fram kvinnor som fokus för historieforskningens intresse – i ljuset av de senaste årtiondenas genushistoriska, intersektionella och postkoloniala forskning, som har utmanat förståelsen och betydelsen av kvinnor som historisk kategori. Historiker har pekat på paradoxen i den kvinnopolitiska kampen för medborgerliga rättigheter: När kvinnor genom historien kämpat för att undanröja könsskillnader har de talat i kvinnors namn och därmed befast den könsskillnad som de velat upphäva.¹ Den kvinno- och genushistoriska forskningen har rört sig i samma motsägelsefulla terräng genom att särskilt uppmärksamma betydelsen av kön och genom att särskilja kvinnor som historisk kategori.²

Det har debatterats huruvida kvinno- och genushistoriska perspektiv och forskningssatsningar leder till en förnyelse av det historievetenskapliga fältet eller snarare bekräftar uppfattningen att kvinnors historia utgör ett komplement till den egentliga historien.³ Likaså har uppmärksamats risken med att en betoning av kön och genus döljer

* Docent i historia

** Fil. dr i historia och lektor i modevetenskap

1. Joan W. Scott, *Only Paradoxes to Offer: French Feminists and the Rights of Man* (Cambridge, Massachusetts 1996).

2. Se Ulrika Holgersson, "Herstory revisited", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 78:2, supplement (2012).

3. Se t.ex. Susanna Erlandssons bidrag i detta nummer.

andra ojämlikhetsskapande maktstrukturer och mekanismer, och i dag är därför många genushistoriska studier intersektionella i sina ansatser.⁴ Parallellt med denna problematisering av genusteoretiska perspektiv har samtidigt arbetet fortsatt med att synliggöra kvinnor i historieskrivningen. Ett välkänt exempel på en nutida satsning i enlighet med den tidiga kvinnohistoriska uppgiften är *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, vilket sedan starten 2015 sysselsätter och samlar många svenska kvinno- och genushistoriker.⁵ Arbetet med att synliggöra kvinnors historia pågår också utanför universiteten, något som exempelvis visas i de offentliga samtalen om skolans historieundervisning och i satsningar inom förlags- och museivärlden. I Henric Bagerius essä i föreliggande häfte framhålls vikten av samarbete mellan offentliga aktörer, kulturinstitutioner och forskare för att kvinno- och genushistoriska forskningsresultat ska nå en bredare publik och ha en möjlighet att påverka det allmänna historiska medvetandet.

Debatter kring kvinnor som historisk kategori och om kvinnor i historieskrivningen har vid det här laget förts i decennier. I det här temanumret ställer vi frågor om och diskuterar hur dagens svenska disciplinöverskridande historievetenskapliga forskningsfält om kvinnor ser ut, hur det förhåller sig till kön/genus och huruvida kvinnor fortfarande behöver synliggöras. Bidragen visar på flera sätt att det finns fortsatt intresse och behov av att diskutera frågor om kvinnor i historien liksom om det kvinno- och genushistoriska forskningsfältet.

Att synliggöra kvinnor och skriva om historien

Kvinnohistoria, som senare blev genushistoria, tog i Sverige och internationellt form inom ramen för 1960- och 1970-talens disciplinövergripande kvinnoforskning, som var ett nytt vetenskapsfält med uttalat emancipatoriskt syfte.⁶ Att synliggöra kvinnor och kvinnors erfarenheter har varit viktigt för kvinno- och genushistoriker, verksamma inom ett

4. Se Helena Tolvhed, "Intersektionalitet och historievetenskap", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 76:1 (2010).

5. Maria Sjöberg, "Om behovet av ett Svenskt kvinnobiografiskt lexikon", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 85:2 (2019).

6. Ulla Manns, "En ros är en ros är en ros: Konstruktionen av nordisk kvinno- och genusforskning", *Lychnos: Årsbok för idé- och lärdomshistoria* 2009. Även Sonya O. Rose, *What is Gender History?* (Cambridge 2010); Karin Hassan Jansson, "Genus", i Henrik Ågren (red.), *Perspektiv på historia* (Stockholm 2015).

manligt definierat forsknings- och kunskapsfält.⁷ Men kvinnohistoria har alltid varit något mer än tillägghistoria. Kvinnohistoria som projekt utmanar den konventionella historieskrivningen, eftersom sådant som tidigare förbisetts inte bara kan adderas till den historiska kunskapen utan att den förgivettagna normalhistorien och de kunskapsteoretiska utgångspunkterna samtidigt problematiseras.⁸ När Joan Kelly i en klassisk artikel från 1977 satte under debatt om kvinnor haft någon renässans, framhöll hon inte bara europeiska kvinnors underordning under perioden, utan ifrågasatte hela den vedertagna historiska periodisering som utgick från (vissa) mäns erfarenheter för att karaktärisera en historisk epok.⁹ Genom att fästa uppmärksamheten på kvinnors historia, på genus- och maktrelationer, förändras förståelsen av det förgångna och av historievetenskapen. Inom den genushistoriska historiografin brukar denna omdanande effekt ofta tillskrivas den genushistoriska forskningen, där fokus skiftar från en kvinnlig tillägghistoria till studier av genusrelationer och samhällsliga maktrelationer. Men som många iakttagare framhåller så kan denna kritiska potential även finnas i historisk forskning som studerar kvinnor.¹⁰ I detta temanummer visar Susanna Erlandsson i sin översikt om det diplomatihistoriska forskningsfältet hur utmanande det än i dag kan vara att skriva in kvinnor i ett sammanhang som av många klassificeras som normalhistoria.

Kvinnor som historisk kategori

Föreställningen att kön/genus är sociala och kulturella konstruktioner har varit central i forskningsområdet. Hur kvinnor och kvinnlighet, liksom män och manlighet, har kommit till uttryck på olika sätt i olika tider, kulturer och verksamhetsfält har stått i centrum för mycket historisk forskning; att dessa uttryck präglas av såväl förändring som kontinuitet illustreras genom den fyndiga titeln på den svenska antologin *Det*

7. Gerda Lerner, *The Majority Finds its Past: Placing Women in History* (New York 1979); Renate Bridenthal & Claudia Koonz (red.), *Becoming Visible: Women in European History* (Boston 1977).

8. Yvonne Hirdman, "Vad är kvinnohistoria?", i Yvonne Hirdman (red.), *Kvinnohistoria: Om kvinnors villkor från antiken till våra dagar* (Stockholm 1992); Joan W. Scott, "Women's History", i Peter Burke (red.), *New Perspectives on Historical Writing* (Cambridge 1992).

9. Joan Kelly, "Did Women Have a Renaissance", i Bridenthal & Koonz (red.), (1977). Se även Maria Sjöberg, *Kritiska tankar om historia* (Lund 2012).

10. Se Daniel Nyström, *Innan forskningen blev radikal: En historiografisk studie av arbetarhistoria och kvinnohistoria*, Diss. Umeå (Malmö 2015).

evigt kvinnliga: En historia om förändring.¹¹ Även om betoningen legat på hur kvinnlighet skapats historiskt i relation till manlighet, har i den svenska och nordiska kontexten även heterogeniteten i kvinnlighetens genuskonstruktioner, liksom motsättningar och konflikter mellan olika grupper av kvinnor, också lyfts fram i forskningen.¹² Maktrelationer mellan kvinnor med olika klasstillhörigheter, civilstånd och inplacering i samhällets sociala väv har varit ständigt närvarande teman i genus-historiska analyser. Likaså har forskare intresserat sig för historiska konstruktioner av manlighet och för hierarkiseringar mellan olika kategorier män – sociologen Raewyn Connells studie *Maskuliniteter* blev under 1990-talet ett standardverk inom fältet.¹³ I en artikel i *Historisk tidskrift* 2002 framhöll David Tjeder i en svensk kontext att "[ä]ven männen har en historia som kan skrivas som genus".¹⁴

Med den intersektionella, postkoloniala och queerteoretiska forskningen kom problematiseringen av kategorin "kvinnor" – och kategorin "män" – att accentueras och begreppsliggöras.¹⁵ En tidig svensk intersektionell analys var Paulina de los Reyes "Det problematiska systemskapet", först publicerad som uppsats i *Historisk tidskrift*, vilken satte den genushistoriska förståelsen av kvinnor och kvinnlighet under kritisk lupp. Hon påvisade, genom en diskussion av kvinnokonstruktioner, svenskhet och invandrarskap, en utbredd "färgblindhet" i den svenska kvinno- och genushistoriska forskningen.¹⁶ Med denna uppsats introducerades på bred front den internationella diskussionen om att "kvinnor" måste problematiseras även utifrån frågor om etnicitet och rasifiering.¹⁷

11. Christina Carlsson Wetterberg & Ulla Wikander, *Det evigt kvinnliga: En historia om förändring* (Stockholm 1994).

12. Christina Florin, Lena Sommestad & Ulla Wikander (red.), *Kvinnor mot kvinnor: Om systemskapets svårigheter* (Stockholm 1999); Gro Hagemann, Jorun Solheim & Åse Røthing, inledning till *Tidskrift for Kjønnforskning* 2009:1–2; Dunja Blazevic, *Jakten på et fagfelt: Den skandinaviske kvinne- og kjønnsforskningens fremvekst i skjæringsfeltet mellom historieforskning og kvinne- og kjønnsforskning* (Bergen 2015).

13. R.W. Connell, *Masculinities* (Berkeley 1995).

14. David Tjeder, "Maskulinum som problem: Genusforskningen om män", *Historisk tidskrift* 122:3 (2002) s. 481.

15. Marianne Liljeström, "Institutionaliserad heterosexualitet och undersökning av köns-system", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1990:4; Jens Rydström, "Att queera historien: Framväxten av ett nordiskt forskningsfält", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 73:2 (2007); Tolvhed (2010).

16. Paulina de los Reyes, "Det problematiska systemskapet: Om 'svenskhet' och 'invandrarskap' inom svensk genushistorisk forskning", *Historisk tidskrift* 118:3 (1998).

17. T.ex. bell hooks, *Ain't I a Woman: Black Women and Feminism* (Boston 1981); Kimberle Crenshaw, "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of

Parallellt med att det kvinnohistoriska fältet växte fram internationellt började sexualitetens historia också att problematiseras, med Michel Foucault som förgrundsgestalt. Foucault menade att sexualitet var en modern konstruktion och här etablerades sexualitetsstudier även som ett historievetenskapligt forskningsområde.¹⁸ I en svensk kontext var det i början framför allt homosexualitetens historia som lyftes fram, på samma vis som kvinnohistoriker ursprungligen valde att lyfta fram kvinnor som exkluderats ur den traditionellt manliga historieskrivningen.¹⁹ Här lades dock grunden för det queerteoretiska fältet som aktualiserade att även heterosexualiteten måste granskas. Inom sexualitets- och queerforskningen har dock homosexuella män mer än lesbiska kvinnor varit föremål för historiska studier, även om forskare som Eva Borgström och Hanna Markusson Winkvist i dag gör insatser för att förändra denna skevhet. Också här finns alltså ett fortsatt behov av att synliggöra de kvinnor som annars inte lyfts fram i historieskrivningen.²⁰ Variationer, motsättningar och konflikter mellan olika skolbildningar och tolkningsramar har alltså varit en evig följeslagare till det kvinnohistoriska fältet, liksom till det kvinnopolitiska projektet: någon enhetlig analysram eller förståelse av "kvinnor" har aldrig existerat.

Vissa poststrukturalistiskt influerade genushistoriker, med Denise Riley och Joan Scott som de mest namnkunniga, poängterar dock att även om kvinnor numera fått en mångfacetterad, motsägelsefull och föränderlig historia, som varierar när klass, sexualitet, etnicitet och rasifiering beaktas, så finns i många analyser likväl en underliggande kontinuitet av verkliga kvinnor. I den konstruktivistiska forskningstraditionen har ofta idén om kön som en kulturell konstruktion förstås som att de roller och representationer som tillskrivs kvinnor, eller män, är konstruerade och historiskt föränderliga, men att kategorin "kvinnor"

Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics", *University of Chicago Legal Forum* 1:8 (1989); Chandra Talpade Mohanty, "Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses", *Feminist Review* 30:1 (1988); Gayatri Chakravorty Spivak, "Can the Subaltern Speak?", i Cary Nelson & Lawrence Grossberg (red.), *Marxism and the Interpretation of Culture* (Basingstoke 1988).

18. Se t.ex. Michel Foucault, *Sexualitetens historia, 1: Viljan att veta* (Göteborg 2002, orig. 1976).

19. Rydström (2007).

20. Eva Borgström, *Kärlekshistoria: Begär mellan kvinnor i 1800-talets litteratur* (Göteborg 2008); Eva Borgström, *Berättelser om det förbjudna: Begär mellan kvinnor i svensk litteratur 1900–1935* (Göteborg 2016); Eva Borgström & Hanna Markusson Winkvist (red.), *Den kvinnliga tvåsamhetens frirum: Kvinnopar i kvinnorörelsen 1890–1960* (Stockholm 2018).

i sig är beständig. Med Scotts ord så har det genushistoriska fältet på ett paradoxalt sätt "hållit kvinnor utanför historien".²¹ Scott menar att historiker i större utsträckning borde ge sig i kast med att analysera och historisera själva kategorin "kvinnor" (och "män").²² I studien *"Am I That Name?" Feminism and the Category of "Women" in History* visar Denise Riley att det inte bara är så att kvinnlighet tar sig olika uttryck i olika kontexter, utan att själva kategorin "kvinnor" artikuleras, används och förstås på olika sätt i olika historiska sammanhang. Denna insikt borde ha betydelse för den feministiska forskningen, menar hon, då "kvinnor" inte kan tas som en icke-ifrågasatt utgångspunkt för analysen.²³ Joan Scott förvaltar denna tanke i sin forskning, och den kommer till tydligt uttryck i hennes studie av den franska feminismens historia i *Only Paradoxes to Offer*, vilken för övrigt firar 25-årsjubileum 2021. I den argumenterar Scott för att kategorin "kvinnor" inte bara ska ses som den feministiska politikens och diskursens startpunkt, utan också som en effekt av det missgynnande som kvinnor som grupp reagerat på.²⁴ När kvinnor kämpade för att undanröja könsskillnader befäste de samtidigt de skillnader som de velat upphäva.

Flera iakttagare har påpekat att svenska kvinno- och genushistoriker tvekat inför detta sätt att problematisera "kvinnor" och att den typ av forskning som Scott efterlyser snarare bedrivs av forskare verksamma inom mer teoretiskt inriktade kulturvetenskaper än de empiriska historievetenskaperna. Monika Edgren menar att så länge som "skillnad förstods i meningen 'skilja sig från' och studieobjektet var identitetsskapande och ojämlikhet" kände sig svenska genushistoriker hemma, men inte när samtalet försköts mot "dekonstruktion och förståelse av skillnad som meningsskapande, liksom upplösningen av begreppen kön och genus, upplösningen av könsskillnad och erkännandet av skillnad inom subjekt".²⁵ Likväl har det lämnats bidrag till denna forskning inom det

21. Denise Riley, *"Am I that Name?" Feminism and the Category of "Women" in History* (Basingstoke 1988) s. 7; Joan W. Scott, *The Fantasy of Feminist History* (Durham 2011) s. 10. Även Sara Edenheim, "När våldet blir en del av jaget", i Eva Österberg & Marie Lindstedt Cronberg (red.), *Kvinnor och våld: En mångtydig historia* (Lund 2005).

22. Joan W. Scott, "Revisiting Gender: A Useful Category of Historical Analysis, Unanswered Questions", *American Historical Review* 113:5 (2008).

23. Riley (1988).

24. Scott (1996).

25. Monika Edgren, "Genushistoria och den tvärvetenskapliga genusforskningen", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 76:1 (2010).

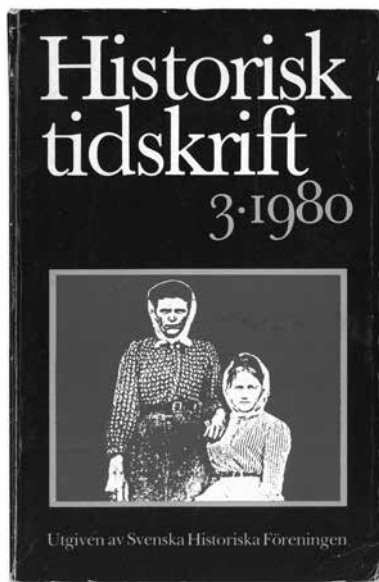
mångskiftande svenska kvinno- och genushistoriska fältet. I artikeln "Herstory revisited", publicerad i *Scandia* 2012, resonerar Ulrika Holgersson kring behovet av en historieskrivning med fokus på kvinnor skriven utifrån de perspektivförskjutningar som det poststrukturalistiskt inspirerade tänkandet om kön erbjuder.²⁶ Holgersson medverkar även i detta temanummer och återkommer här till diskussionen om att undersöka "kvinnor" som kategori. Hon visar hur det är möjligt att kombinera en mer traditionell "herstory" med nya ansatser att förstå hur kategorierna "kvinnor" och "män" har formulerats och förstått historiskt. I detta häfte diskuterar även Karin Hassan Jansson hur moderna förståelser av kategoriseringar som "kvinna" och "man" inte går att applicera på ett tidigmodernt källmaterial utan att viktiga aspekter går förlorade. Härmed problematiserar hon alltså användandet av förgivettagna kategoriseringar på det sätt som Scott föreslår.

Kvinnor i svensk historisk forskning

Hur har då kvinnor problematiserats och tematiserats inom svensk historisk forskning? *Historisk tidskrifts* temanummer *Kvinnor* i årgång 2021 är inte det första med denna tematik, utan kvinnor och kvinnohistoria var i brännpunkten för tre häften av tidskriften under 1980- och 1990-talen. I det första kvinnohistoriska numret 1980:3 konstaterade redaktörerna Ann-Sofie Kälveborn (senare Ohlander) och Ingrid Åberg att häftet reflekterade ett ökat intresse för kvinnor i historieskrivningen, liksom ett ökat antal kvinnliga historiker. Bristen på användbara teorier inom det kvinnohistoriska fältet beskrevs dock som besvärande och det framhölls att "det är frapperande hur blinda gängse övergripande samhällsteorier i allmänhet är för kvinnans roll i utvecklingen".²⁷ I ett nytt temanummer om kvinnohistoria några år senare, 1987, denna gång koncentrerat på kvinnors arbete, konstaterade Kerstin Norlander och Marja Taussi Sjöberg att kvinnoforskningen expanderat kraftigt under de mellanliggande åren och att de teoretiska diskussionerna hade fördjupats. Det poängterades att denna vidgning av fältet inte lämnat större avtryck i *Historisk tidskrift*, där sedan det föregående kvinnum-

26. Holgersson (2012).

27. Ann-Sofie Kälveborn [Ohlander] & Ingrid Åberg, "Kvinnohistoria: En introduktion", *Historisk tidskrift* 100:3 (1980) s. 241.

ret 1980 endast publicerats enstaka uppsatser om kvinnor.²⁸ Ytterligare fem år senare, 1992, återupptogs frågan om hur det kvinnohistoriska fältet utvecklats med ett temanummer om kvinnor som aktörer inom filantropi, välgörenhetsorganisationer och välfärdspolitik. Vid det laget hade genusbegreppet introducerats i Sverige och Yvonne Hirdman hade i en artikel publicerad 1988 föreslagit att "genus" skulle beteckna "den alltmer komplicerade kunskap vi har om 'manligt' och 'kvinnligt', vår allt större förståelse av hur manligt och kvinnligt 'görs'" (kritteckningen av Helen Billgren på omslaget av detta häfte av *Historisk tidskrift* illustrerade Hirdmans artikel 1988). I en publikation inom ramen för den offentliga maktutredningen utvecklade Hirdman samma år sitt så kallade genussystem.²⁹ I dessa texter lyfte Hirdman också fram Joan Scotts numera klassiska artikel "Gender: A Useful Category for Historical Ana-

28. Kerstin Norlander & Marja Taussi Sjöberg, "Historisk tidskrift 1/1987 [inledning]", *Historisk tidskrift* 107:1 (1987) s. 1.

29. Yvonne Hirdman, "Genussystemet: Reflexioner kring kvinnors sociala underordning", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1988:3, citat s. 51; Yvonne Hirdman, "Genussystemet: Teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning" i *Maktutredningen* (Uppsala 1988); se även Cecilia Åsberg, "Debatten om begreppen: 'Genus' i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1980–1998", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1998:2.

lysis" (1986).³⁰ Genusbegreppets entré väckte debatt och motsättningar inom tolkningarna öppnade upp för olika förhållningssätt till begreppet. Därmed inleddes en teoretisk diskussion bland kvinnoforskare om förståelsen av kön/genus som är pågående än i dag.

En tillbakablick på den svenska kvinno- och genushistoriska forskningen tydliggör att forskningsfältet har haft en ständigt pågående diskussion om relationen till teori och teoretiska perspektiv. Den frustration som uttrycktes i *Historisk tidskrifts* temanummer 1980 över bristen på relevanta teoribildningar hade i *Scandias* temanummer "Genushistoriens utmaningar" 2012 förbytts i villrådighet över den snabba teoriutvecklingen inom det övergripande feministiska genushistoriska forskningsfältet.³¹ I häftet lades fokus på att diskutera de ingångar, förutsättningar och motsättningar som den genushistoriska forskningen stod inför vad gällde hanteringen av teoretiska perspektiv. Med detta häfte av *Historisk tidskrift* önskar vi knyta an till dessa tidigare temanummer om kvinno- och genushistoria och presentera ett utsnitt av var den svenska historiska forskningen om kvinnor befinner sig i dag.

Det kvinno- och genushistoriska fältet kan inte längre ses som ungt, även om det i jämförelse med själva historievetenskapen inte har en särskilt lång historia. Sedan dess etablering har den kvinno- och genushistoriska forskningen varit pluralistisk såväl vad gäller tematiker som metodologiska och teoretiska ingångar. Det går dock att se vissa tendenser och trender.³² Arbete och arbetsvillkor är till exempel ett område som länge varit föremål för genushistoriska studier. Forskningen har synliggjort kvinnors ofta dolda och obetalda arbete men även intresserat sig för lönearbetande kvinnors situation, till exempel i studier om särskilda branscher eller fackförningars kamp för att förbättra kvinnors ställning på arbetsmarknaden. Ett annat stort forskningsområde handlar om kvinnors politiska organisering och engagemang i föreningsliv och andra offentliga sammanhang.

Sett över tid är det möjligt att se att fältet delvis har rört sig från

30. Joan W. Scott, "Gender: A Useful Category for Historical Analysis", *The American Historical Review* 91:5 (1986).

31. T.ex. Sara Edenheim, "Att komma till Scott: Teorins roll inom svensk genushistoria", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 78:2, supplement (2012); även Helena Bergman, "Vi har tiden på vår sida! Genushistoria och den tvärvetenskapliga genushistoriska forskningen", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 78:2, supplement (2012).

32. Emma Severinsson, "Genushistoria i Norden", *Historisk tidskrift* 140:1 (2020).

socialhistoria och politisk historia till kulturhistoriska teman och bredats till att inkludera sådant som konsumtion, mediarepresentationer och biografering. I detta häfte är Klara Arnbergs, Nikolas Glovers och Fia Sundevalls bidrag ett exempel på denna kulturhistoriska vändning. Uppsatsen problematiserar förståelsen av andra världskrigets inverkan på de samhällseliga genusrelationerna genom att, i ett konsumtionshistoriskt perspektiv, rikta blicken mot reklamens och veckotidningarnas kommersiella kategoriseringar av kvinnor under denna period. De visar att reklamens budskap var att kvinnor uppfyllde sin plikt mot nationen genom att fortsätta konsumera och upprätthålla det vardagsliv och de genusnormer som gällde före kriget.

Vidare visar Rikke Lie Halberg i sin essä hur ett mikrohistoriskt och biografiskt angreppssätt kan ge röst åt dem som annars sällan ges plats i historieskrivningen. Med utgångspunkt i en karibisk barnflickas brev diskuterar Halberg viktiga frågor om maktrelationer och aktörskap.

Vi ska dock inte vara alltför snabba med att peka på en enkelspårig förändring av forskningstrender och förskjutning av kvinno- och genushistorikers intresseområden. Det är svårt att dra tydliga gränser för vilka forskningsområden som dominerar under vissa perioder.³³ Under det senaste decenniet har den politiskhistoriska forskningen expanderat i Norden i anslutning till hundraårsminnet av demokratins genomförande. Sverige var som bekant sist i Norden med att införa rösträtt och valbarhet för kvinnor. I år är det 100 år sedan och detta lämnar avtryck i den svenska kvinno- och genushistoriska forskningen. Till exempel samlades flera genushistoriker i antologin *Rösträttens århundrade* (2018), som belyser rösträttens historia ur en mängd olika perspektiv.³⁴ Även i detta temanummer uppmärksammas rösträtten. Malin Arvidsson reviderar uppfattningen att de svenska partierna misslyckades med att engagera kvinnor i valrörelsen vid tiden för den allmänna och lika rösträttens införande. I stället visar hennes uppsats att kvinnliga agitatorer var mycket engagerade och efterfrågade. Hon visar också att kvinnor tilltalades som ett enhetligt kollektiv i valagitationen, men samtidigt kategoriserades efter klasstillhörighet.

33. Nyström (2015) s. 253–254; Marie-Louise Holm, Morten Hillgaard Bülow & Anne Folke Henningsen, "Historiske perspektiver på køn", *Kvinder køn og forskning* 27:4 (2018) s. 5.

34. Ulrika Holgersson & Lena Wängnerud (red.), *Rösträttens århundrade: Kampen, utvecklingen och framtiden för demokratin i Sverige* (Göteborg 2018).

Trots detta nummers tematik kan ändå frågor ställas om det fortfarande är kategorin kvinnor som håller samman det genushistoriska fältet i dess många varierade riktningar. Sam Holmqvist har till exempel påpekat att transkategorin, som nu röner allt större intresse, inte minst inom den genusvetenskapliga forskningen, har förbisetts i historievetenskapliga studier som ofta skrivs utifrån de binära könskategorierna "kvinna" och "man" med utgångspunkten att dessa är stabila och oföränderliga.³⁵ Diskussioner om könskategoriseringar är för övrigt inte reserverade för akademiska sammanhang, utan förs i många olika samhälleliga forum. Dessa frågor är inte enkla att besvara, utan leder oss tillbaka till problematiken att när kvinnor lyfts fram som en specifik kategori tenderar detta att befästa densamma. Det kan vara så att det är en paradox som inte går att frånga eller komma runt.

Kvinnohistorier

Föreliggande temanummer reflekterar hur svenska historiker verkssamma inom olika discipliner problematiserar "kvinnor" som kategori år 2021. Numret redovisar resultatet av ett urval av de många förslag vi fick på vårt *call for papers*, men förhoppningsvis kommer vi i andra sammanhang få ta del även av texter som inte kunde publiceras här. Gensvaret på inbjudan visar att temat äger stor relevans för dagens historiska forskning.

Kronologiskt finns en slagsida mot modernhistoria. Medeltidshistorikern Judith Bennets påpekande om att kvinno- och genushistoriker föredrar modern tid och undviker det äldre förgångna förefaller alltså äga relevans för temanumret.³⁶ Möjligen kan själva utgångspunkten för inbjudan, att uppmärksamma demokratijubileumet, delvis förklara den modernhistoriska tonvikten. Men som Karin Hassan Jansson framhåller i sitt bidrag är det också möjligt att anta, att eftersom det genushistoriska fältets utgångspunkter och begrepps användning i sig är moderna rimmar dessa därmed bättre med modernhistoriska undersökningar.

Tematiskt och teoretiskt visar bidragen att det finns ett flertal sätt på vilka historiker i dag kan problematisera "kvinnor" som kategori –

35. Sam Holmqvist, "Att skriva transhistoria: Cisnormativitet och historiens könsöverskridare", *Tidskrift för genusvetenskap* 37:4 (2016).

36. Judith M. Bennet, *History Matters: Patriarchy and the Challenge of Feminism* (Philadelphia 2006).

och att forskare också tar sig an detta på olika vägar och utifrån flera olika perspektiv. Numret innehåller ett utsnitt av den variationsrika dom som finns inom det kvinno- och genushistoriska forskningsfältet och berör begreppshistoria, politisk organisationshistoria, konsumtionshistoria och biografi/mikrohistoria. Essäerna och översikten visar också på behovet att fortsatt diskutera förhållandet mellan normalhistoria, kvinnohistoria och genushistoria – en viktig slutsats är att genushistoria inte får reduceras till en ”tillägghistoria”. Forskares arbete med den så kallade tredje uppgiften och att göra den kvinno- och genushistoriska forskningen publik uppmärksammas också.

Temanumret visar sammantaget att den genushistoriska forskningen i dag är mångfacetterad och att mer såväl kvinnohistoriska studier som genushistoriska analyser har sin plats inom fältet. Att många olika perspektiv på kvinnor i historien och röster om den kvinno- och genushistoriska forskningstraditionen existerar samtidigt menar vi måste tolkas som ett styrketecken. Vår titel, ”Kvinnohistorier”, är medvetet dubbeltydig: Att med historievetenskapliga verktyg dekonstruera kategorin kvinnor och lägga i dagen att några entydiga och historiska kvinnliga uttryck eller erfarenheter inte finns anser vi är en viktig uppgift för dagens kvinno- och genushistoriker. Därtill är det betydelsefullt att historiker problematiserar och belyser och lyfter fram kvinnor i historien på olika sätt. Ett forskningsfält finner sin livskraft just genom växelbruk, mångfald och variation, och genom meningsutbyten och forskardebatter – kort sagt: genom olika kvinnohistorier.

Frågorna om könskategoriseringar och hur kategorin kvinnor ska förstås är ständigt aktuella. Under slutredigeringen av temanumret blossade en samhällsdebatt upp som aktualiserades dessa frågor och som resulterat i en intensiv och ännu pågående diskussion.³⁷

37. Se till exempel: Kajsa Ekis Ekman, *Om könets existens: Tankar om den nya synen på kön* (Stockholm 2021); Tomas Hemstad, ”Ingen försöker stjäla din prostata, Erik Helmersson”, *Arbetet* (10/5 2021); Nina Björk, ”Det är inte konservativt att skilja på kön och genus”, *Dagens Nyheter* (28/1 2021); Nina Björk, ”Vi har inte längre något gemensamt språk för att prata om kön”, *Dagens Nyheter* (1/6 2021); Isobel Hadley-Kamptz, ”I verkligheten får män livmoderhalscancer”, *Expressen* (10/5 2021); Elina Pahnke, ”Kajsa Ekis Ekman gör transpersoner till ett problem”, *Sydsvenskan* (12/4 2021); Yvonne Hirdman, ”I fängelset som kallas kvinna”, *Kvartal* <<https://kvartal.se/artiklar/i-fangelset-som-kallas-kvinna>> (6/6 2021).